Stockholms läns landsting

Landstingsrådsberedningen

SKRIVELSE
2014-08-14

LS 1311-1402

Landstingsstyrelsen

Miljöredovisning 2013 för Stockholms läns landsting

Föredragande landstingsråd: Gustav Hemming

Ärendebeskrivning

Stockholms läns landsting följer årligen upp resultaten av miljöarbetet och sammanfattar detta i en miljöredovisning. Miljöredovisningen avser år 2013 och är en redovisning av arbetet med att nå målen i landstingets miljöpolitiska program, Miljöutmaning 2016.

Förslag till beslut

Landstingsrådsberedningen föreslår landstingsstyrelsen föreslå landstingsfullmäktige besluta

att godkänna miljöredovisning 2013 för Stockholms läns landsting.

Landstingsrådsberedningens motivering

Den övergripande visionen i Miljöutmaning 2016 är landstingets banbrytande miljöarbete som stimulerar miljöteknisk utveckling och inspirerar andra aktörer. Landstingets verksamhet är klimat- och resurseffektiv samt hälsofrämjande. Miljöarbetet är en bärande del av landstingets arbete för hållbar samhällsutveckling och för god hälsa.

Stockholms läns landstings miljöarbete ligger i framkant enligt en jämförelse mellan landsting som publicerades i början av 2013. Miljöredovisning 2013 visar också att landstingets verksamheter är fortsatt framgångsrika vad gäller miljöarbetet.

Målet om 75 procent förnyelsebara drivmedel för landstingets transporter uppfylldes redan 2013, vilket är två år i förtid. Även målet om att ha minst 95 procent förnyelsebar energi när det gäller el, värme och kyla till landstingets lokaler uppfylldes år 2013.

År 2013 var 29 procent av maten som serverades inom landstinget ekologisk vilket ligger mycket nära målet om minst 30 procent till 2016.

Samtliga förlossningsavdelningar har lustgasdestruktionsanläggningar och arbetet med den regionala miljöstrategin för vatten är igång. Under 2013 har stort fokus legat på projekt för att bli mer resurseffektiv, bland annat med att ta fram en webbaserad annonstjänst för möbler och inredning. Projekten har också resulterat i en upphandling av sopsäckar tillverkad av biobaserad plast med betydligt lägre klimatpåverkan.

Efter två år med Miljöutmaning 2016 finns det många resultat att vara stolt över, samtidigt som det finns stora utmaningar kvar. Ytterligare fokus måste läggas på att minska energianvändningen för att fullgöra landstingets vision för klimatarbetet. Det finns också fler projekt som behöver initieras och rutiner kring organisation och styrning, till exempel avseende uppföljning, som behöver utvecklas. Att välja miljöbilar vid nyanskaffning är viktigt inför kommande år samt att öka andelen förnybara bränslen inom båttrafiken.

Beslutsunderlag

Landstingsdirektörens tjänsteutlåtande den 21 maj 2014
Miljöredovisning 2013 den 9 maj 2014
Tillväxt- och regionplaneringsutskottets protokollsutdrag den 17 juni 2014 med
S-ledamöternas och V-ledamöternas särskilda uttalanden

Torbjörn Rosdahl

Gustav Hemming

Kristoffer Tamsons

Landstingsstyrelsens förvaltning
Tillväxt, miljö och regionplanering

TJÄNSTEUTLÅTANDE
2012-05-21

LS 1311-1402

Handläggare:
Fredrik Rangstedt

Landstingsstyrelsens
miljö- och
skärgårdsberedning

Ankom
Stockholms läns landsting
2014 -05- 21
Dnr. LS1311-1402
Rotel VII

Miljöredovisning 2013 för Stockholms läns landsting

Ärendebeskrivning

Stockholms läns landsting följer årligen upp resultaten av miljöarbetet och sammanfattar detta i en miljöredovisning. Miljöredovisningen avser år 2013 och är en redovisning av arbetet med att nå målen i landstingets miljöpolitiska program, Miljöutmaning 2016.

Beslutsunderlag

Landstingsdirektörens tjänsteutlåtande den 21 maj 2014
Miljöredovisning 2013 den 9 maj 2014

Förslag till beslut

Miljö- och skärgårdberedningen föreslår landstingsstyrelsen föreslå landstingsfullmäktige besluta

att godkänna miljöredovisning 2013 för Stockholms läns landsting.

Förvaltningens förslag och motivering

Sammanfattning

Förvaltningen har tagit fram förslag till miljöredovisning för landstinget avseende år 2013. Stockholms läns landstings miljöarbete ligger i framkant enligt en jämförelse mellan landsting, som publicerades i början av 2013, och miljöredovisning 2013 visar att landstingets verksamheter är fortsatt framgångsrika. Efter två år med Miljöutmaning 2016 finns samtidigt utmaningar kvar, projekt som behöver initieras och rutiner kring organisation och styrning – till exempel avseende uppföljning – som behöver utvecklas.

Bakgrund

Klimatstrategiarbetet resulterade bland annat i att landstinget 2013 nådde målet om att använda 75 procent förnyelsebara drivmedel för transporter. Samtidigt visar uppföljningen på områden som landstinget behöver sätta ökat fokus på, exempelvis miljöbilar. Även att minska energianvändningen är ett område som kan behöva prioriteras, för att fullgöra landstingets vision för klimatarbetet.

Landstinget driver olika projekt för att bli mer resurseffektivt, bland annat med att ta fram en webbaserad annonstjänst för möbler och inredning. Inför upphandlingen av papper- och plastvaror bjöd landstinget in företag till en hearing, vilket resulterade i att leverantörer kunde erbjuda sopsäckar av biobaserad plast, med betydligt lägre klimatpåverkan.

Landstingets kemikaliestrategiarbete fortlöpte under 2013 och bland annat utbildades personal om kemikaliehantering. I alla relevanta centrala upphandlingar ställdes kemikaliekrav. För att minska miljörisker med utsläpp av läkemedelssubstanser vid tillverkning, ställer landstinget miljökrav och sociala krav på leverantörerna. Landstingsfullmäktige beslutade den 17 september 2013 (LS 1203-0461) om en miljöstrategi för vatten, som sammankopplar arbetet för att minska miljörisker med läkemedel, landstingets kemikaliestrategi och arbetet med minskad bullerpåverkan. Ett hälsofrämjande miljöresultat är att utsläppen från kollektivtrafiken av partiklar och kväveoxid minskade 2013.

I första hand är miljöredovisningen en redovisning till fullmäktige avseende Miljöutmaning 2016, men även allmänhet, leverantörer och andra är tilltänkta målgrupper för den. För att dessa intressenter ska få information som är relevant för dem, och i en form som passar respektive målgrupp, är det förvaltningens avsikt att målgruppsanpassa kommunikationen av redovisningen.

Ekonomiska konsekvenser av beslutet
Beslutet har inga ekonomiska konsekvenser.

Miljökonsekvenser av beslutet
Beslutet medför bättre konsekvenser för miljön, indirekt, genom att redovisningen är ett beslutsunderlag för landstingets fortsatta miljöarbete.

Toivo Heinsoo
Landstingsdirektör

Peter Haglund
Direktör SLL Tillväxt, miljö och regionplanering

Stockholms läns landsting

RAPPORT LS 1311-1402

2014-05-09

Ankom
Stockholms läns landsting
2014 -05- 21
Dnr LS1311-1402

Stockholms läns landsting

Miljöredovisning 2013

Innehåll

Inledning 3

Miljöutmaning 2016 4
Klimateffektivt 4
Landstingets övergripande klimatmål 4
Delmål 1. Effektivisera energianvändningen 5
Delmål 2. Energieffektivisera transporter 6
Delmål 3. Öka andelen förnybar energi 7
Delmål 4. Minska utsläppen av klimatpåverkande medicinska gaser 8
Delmål 5. Öka andelen livsmedel med låg klimatpåverkan 10
Delmål 6. Regionplanera för lägre klimatpåverkan per invånare 11

Resurseffektivt 12
Delmål 7. Använda kretsloppstänkande vid användning av varor och tjänster 12
Delmål 8. Effektivisera vårdkedjorna – säkrare för patienten och bättre för miljön 14
Delmål 9. Planera kretsloppsanpassat och resurssnålt vid byggande 14
Delmål 10. Minska mängderna avfall och förbättra avfallshanteringen 15
Delmål 11. Verka för resurseffektiv och tillgänglig bebyggelsestruktur 16

Hälsofrämjande miljöarbete 17
Delmål 12. Minska miljö- och hälsorisker med kemiska produkter och varor 17
Delmål 13. Minska miljörisker med läkemedel 19
Delmål 14. Minska utsläpp av luftföroreningar och buller 20
Delmål 15. Öka mängden ekologiska livsmedel 21
Delmål 16. Verka för en god livsmiljö 22

Organisation och styrning 23
Organisation och planering 23
Upphandling 24
Kommunikation 25
Uppföljning 25

Inledning

Stockholms läns landsting ska bidra till en ekologiskt hållbar utveckling av Stockholmsregionen och vara en föregångare på miljöområdet. Landstinget ska vara klimateffektivt och resurseffektivt och bedriva ett hälsofrämjande miljöarbete. Landstingets sjätte miljöpolitiska program, Miljöutmaning 2016, gäller sedan 2012. I landstingets miljöredovisning ges en sammanställning över händelser och resultat 2013 inom miljöprogrammets tre målområden: klimateffektivt, resurseffektivt och hälsofrämjande miljöarbete[1].

Stockholms läns landstings miljöarbete ligger i framkant och miljöredovisning 2013 visar att landstingets verksamheter är fortsatt framgångsrika. Till exempel nådde landstinget 75 procent förnyelsebara drivmedel för transporter och 95 procent förnybart när det gäller el, värme och kyla till lokaler. Samtidigt visar uppföljningen på områden som landstinget behöver sätta ökat fokus på. Bland annat miljöbilar, där det är viktigt att alla förvaltningar och bolag – vid nyanskaffning av bil – väljer miljöbil. Att minska energianvändningen är också ett område som kan behöva prioriteras – både för att nå målet i nuvarande miljöprogram, men också på längre sikt – för att fullgöra landstingets vision för klimatarbetet.

Landstinget blir mer resurseffektivt genom att bland annat minska nyinköp av vissa produkter. Landstinget driver ett projekt med att ta fram en webbaserad annonstjänst för möbler och inredning. Inför upphandlingen av papper- och plastvaror 2014 valde landstinget att bjuda in företag till en hearing för att diskutera landstingets miljöambitioner, vilket resulterade i att leverantörerna kunde erbjuda sopsäckar av biobaserad plast, som hade betydligt lägre klimatpåverkan.

Landstingets kemikaliestrategiarbete fortlöpte och bland annat utbildades personal om kemikaliehantering. I alla centrala upphandlingar ställdes kemikaliekrav enligt landstingets utfasningslista. För att minska miljörisker med utsläpp av läkemedelssubstanser vid tillverkning ställer landstinget miljökrav och även sociala krav. I september beslutade fullmäktige om en miljöstrategi för vatten, som sammankopplar arbetet för att minska miljörisker med läkemedel, landstingets kemikaliestrategi och arbetet med minskad bullerpåverkan. Ett hälsofrämjande miljöresultat är också att utsläppen från kollektivtrafiken av partiklar och kväveoxid minskade 2013.

---

[1] För detaljer om hur målen i miljöprogrammet mäts och redovisas hänvisas till LS 1201-0039.

Miljöutmaning 2016

Klimateffektivt

Målområdet klimateffektivt är landstingets klimatstrategi, som innebär att:

- Effektivisera energianvändningen
- Energieffektivisera transporter
- Öka andelen förnybar energi
- Minska utsläppen av klimatpåverkande medicinska gaser
- Öka andelen livsmedel med låg klimatpåverkan
- Regionplanera för lägre klimatpåverkan per invånare

Landstingets övergripande klimatmål

År 2020 ska landstingets totala utsläpp av växthusgaser vara minst 75 procent lägre jämfört med basåret 1990. År 2016 ska landstingets totala utsläpp av växthusgaser vara minst 30 procent lägre jämfört med basåret 2011.

Under 2013 fortsatte landstingets energistrategiarbete, med bland annat en kartläggning av energianvändningen i lokaler som landstinget hyr. Antalet miljöbussar i kollektivtrafiken fortsatte att öka 2013 och trafiknämnden beslutade också att på försök införa ett miljöanpassat, eldrivet fartyg från september 2014. Vårdverksamheterna arbetar bland annat med att minska klimatpåverkan från medicinska gaser samt patientmåltider. Ett arbete bedrevs 2013 för att utveckla en helt ny klimatberäkningsmodell för landstinget och den totala klimatpåverkan beräknades 2013 till 119 065 ton koldioxidekvivalenter. Kollektivtrafiken står för 79 procent[2]. Samma modell ska sedan användas fortsättningsvis, samt för att beräkna 1990 och 2011 års utsläpp.

Tabell 1. Landstingets klimatpåverkan 2013

	Koldioxidekvivalenter, ton
Fastigheter (el, värme, kyla och köldmedia)	5 521
Kollektivtrafik	94 116
Övriga transporter och resor	7 893
Patientmåltider	6 720
Medicinska gaser	4 814
Totalt	**119 065**

[2] Omfattar kollektivtrafikens buss-, spår- och sjötrafik samt färdtjänsttaxi.

Delmål 1. Effektivisera energianvändningen

År 2016 ska energianvändningen för värme, el och transporter i landstingsfinansierad verksamhet ha minskat med 10 procent jämfört med år 2011.

Landstingets totala energianvändning för lokaler minskade något 2013, både räknat per kvadratmeter och totalt (se tabell 2). Förutom minskad miljöpåverkan finns även ekonomiska vinster med energieffektivisering; energikostnaden för landstingets fastigheter var 561 miljoner kronor 2013.

Locum AB och trafikförvaltningen genomför löpande effektiviseringsåtgärder. Exempelvis kan nämnas att Locum tillämpar Miljöbyggnad Guld – inte bara vid nybyggnationer, utan även vid större ombyggnationer[3]. Det innebär bland annat 35 procent lägre energiprestanda jämfört med Boverkets byggregler. Trafikförvaltningen arbetar metodiskt med energieffektiviseringsåtgärder och bedömer att fastigheterna behöver stå för en större andel av effektiviseringarna än transporterna. Trafikförvaltningens energiutredningar som gjordes 2012 visade bland annat en potential att minska energianvändningen på bussdepåer med cirka 30 procent och att den främsta besparingsåtgärden på bussdepåer är att införa tidsstyrning av bussramper. För kollektivtrafiken visar trafikförvaltningens underlag att energianvändningen 2013 är 3 procent högre än år 2011[4].

Även om en komplett sammanställning ännu saknas, för fastigheter och kollektivtrafik sammantaget, pekar ändå uppföljningen på att energieffektiviseringsarbetet kan behöva prioriteras högre för att målet ska nås.

Tabell 2. Energianvändning för fastigheter som ägs av Stockholms läns landsting

	2013		2012	
	MWh totalt	kWh/m2	MWh totalt	kWh/m2
Stockholms läns landsting	625 323	206	628 300	208

Uppgifter i tabellen avser energianvändning för värme och elektricitet för de fastigheter som ägs av Landstingsfastigheter AB och AB Storstockholms Lokaltrafik (SL). Energianvändning värme är normalårskorrigerad och lokalyta är kvadratmeter A_{temp}.

[3] Miljöbyggnad är ett certifieringssystem, där en byggnad bedöms inom områdena energi, inomhusmiljö och material och kan uppnå betyget brons, silver eller guld (källa: Sweden Green Building Council).

[4] Omfattar förbrukat drivmedel för buss- och färdtjänsttrafik, omräknat till energi och per personkilometer.

Delmål 2. Energieffektivisera transporter

År 2016 ska resandet med SL (allmän kollektivtrafik) ha ökat med minst bibehållen marknadsandel jämfört med 2011.

Trafikförvaltningens kanske viktigaste bidrag till en förbättrad miljö är att resandet med kollektivtrafik ökar. Antalet resenärer ökade 2013. Kollektivtrafikens marknadsandel var lägre 2012 än 2011 och uppgift avseende 2013 kommer i juni 2014.

Tabell 3. Resandet med allmän kollektivtrafik i Stockholms län

	2013	2012	2011
Resenärer med buss- och spårtrafik	786 000	763 000	739 000
SL:s marknadsandel av resandet i länet	Ingen uppgift	36 %	37 %

Antalet resenärer mäts som antal påstigande en vanlig vinterdag. Uppgift om marknadsandel 2012 avser 2011-2012, båda åren sammanvägt, eftersom urvalet är mycket större 2011 än 2012.

För att kollektivtrafiken på sikt ska kunna bibehålla eller öka sin marknadsandel av resandet i länet behöver olika aktörer i regionen samverka, för att motverka den utglesning ("urban sprawl") som sker i vissa delar av regionen. Statistik avseende 2005-2010 visar att där det redan är hög bebyggelsetäthet sker en förtätning, medan det samtidigt sker en fortsatt utglesning, genom bland annat permanentning av fritidshusområden, i områden med låg bebyggelsetäthet.

År 2016 ska samtliga bilar som landstinget nyttjar vara miljöbilar och landstingets tjänsteresor ska vara klimatneutrala. Klimatmässigt bästa resealternativ för tjänsteresor ska väljas i första hand så långt det är tids- och kostnadsmässigt rimligt. I samband med årsbokslut ska landstingets totala klimatpåverkan från tjänsteresor redovisas tillsammans med effekten av de klimatförbättrande åtgärderna inom landstinget.

Den 1 januari 2013 trädde regeringens nya miljöbilsdefinition i kraft. Den viktigaste förändringen är att utsläppsgränsen för koldioxid skärptes, samtidigt som hänsyn också tas till fordonets vikt. Av de fordon som landstinget ägde eller leasade, per den 31 december 2013, var det bara 17 procent som uppfyllde 2013 års definition, jämfört med 88 procent som uppfyllde villkoren för antingen 2013 eller 2007 års miljöbilsklasser.[5] Det är

[5] Den nya definitionen av miljöbil innebär att fordonet uppfyller 2013 års miljökrav, som framgår av vägtrafikskattelagen (2006: 227). Tidigare miljöbilsklassning innebar att fordonet är en miljöbil enligt förordning (2007:380) om miljöbilspremie. Statistiken omfattar personbilar som landstinget äger/brukar enligt Transportstyrelsens trafikregister samt fordon via operationell leasing.

därför viktigt att samtliga förvaltningar och bolag – vid nyanskaffning av bil – alltid väljer miljöbil, enligt den nya definitionen.

Enligt landstingets resebyråstatistik ökade tjänsteresor med flyg 2013 och därmed även klimatpåverkan från tjänsteresor. Sett till totalt antal resta kilometer utgjorde flygresorna den största andelen, 82 procent 2013. På kortare distanser (under 500 km) var det emellertid tågresorna som utgjorde den största andelen, 68 procent.

Tabell 4. Klimatpåverkan från landstingets tjänsteresor med tåg och flyg		
	2013	2012
Koldioxidutsläpp från tjänsteresor totalt, ton	2 689	2 444
Koldioxidutsläpp från tjänsteresor, gram per kilometer	99	97

Delmål 3. Öka andelen förnybar energi

År 2016 ska andelen förnybart bränsle till transporter i landstingsfinansierad verksamhet vara minst 75 procent.

Landstingets transporter utgörs främst av kollektivtrafik, men även hemsjukvård, ambulans och varudistribution är verksamheter med betydande transporter. Tack vare trafikförvaltningens och bussentreprenörernas framgångsrika arbete 2013 ökade andel förnybara drivmedel för landstingets transporter till 75 procent, det vill säga i nivå med målet.

Tabell 5. Andel förnybart drivmedel för landstingets transporter, volymprocent av årsförbrukning			
	2013	2012	2011
Busstrafik	85	66	56
Kollektivtrafik till sjöss	5	4	4
Färdtjänst	29	22	25
Ambulans m m	18	17	7
Stockholms läns sjukvårdsområde, SLSO	29	31	36
Varudistribution, MediCarrier AB	28	21	18
TioHundra AB	27	26	54
Övriga	27	22	13
Totalt	**75**	**58**	**49**

Busstrafiken står för mer än 80 procent av den totala drivmedelsvolymen för landstingets transporter. Det är således av stor betydelse för

klimatstrategiarbetet att andelen miljöbussar av bussflottan fortsätter att öka (se tabell 6).

Tabell 6. Busstrafikens fordonsflotta per den 31 december, antal fordon			
	2013	2012	2011
Dieselbussar	401	789	960
Etanolbussar	731	650	768
Biogasbussar	280	267	229
RME-bussar	782	408	211
Totalt	**2 194**	**2 114**	**2 168**
Varav miljöbussar	*1 793*	*1 325*	*1 208*
Andel miljöbussar	*82 %*	*63 %*	*56 %*

Spårtrafiken drivs med 100 procent förnybar energi och för hela den allmänna kollektivtrafiken – buss-, spår- och sjötrafik – var energianvändningen 2013 till 84 procent av förnybart ursprung.

År 2016 ska andelen förnybar energi för uppvärmning, kylning och el till lokaler där landstingsfinansierad verksamhet bedrivs vara minst 95 procent.

År 2013 var andelen förnybar energi för uppvärmning, kylning och el till landstingets fastigheter 95 procent, det vill säga i nivå med målet. Det är en ökning från 94 procent 2012 och 92 procent 2011. Den egenproducerade förnybara energin uppgick 2013 till 426 megawattimmar.

Tabell 7. Andel förnybar energi i lokaler som ägs av Stockholms läns landsting 2013		
Fastighetsägare	Energianvändning totalt för värme, el och kyla, MWh	Andel förnybar energi för värme, el och kyla, %
Landstingsfastigheter	419 526	94
SL	217 500	97
Totalt	**637 026**	**95**

Delmål 4. Minska utsläppen av klimatpåverkande medicinska gaser

År 2016 finns effektiv utrustning vid alla landstingsfinansierade förlossningsavdelningar för minimering av utsläppen av lustgas. Utsläppen från all lustgasanvändning ska ha minskat med 75 procent jämfört med 2002.

När landstinget påbörjade arbetet med att minska utsläppen av lustgas, år 2002, var utsläppen av lustgas från förlossning och övrig medicinsk

användning 33 386 kilogram. Tidigare uppföljningar visar hur sedan lustgasutsläppen successivt minskar, genom ökad medvetenhet, ett systematiskt arbete och framför allt genom att lustgasdestruktions-anläggningar installerades. År 2013 ökade emellertid lustgasutsläppen. Underlaget inte är komplett, men beräkningar pekar på att utsläppen 2013 ändå var 74 procent lägre jämfört med 2002, om hänsyn tas till det ökade antalet förlossningar.

Danderyds sjukhus AB hade tekniska problem med destruktions-anläggningen 2013, som medförde att mängden destruerad lustgas blev lägre 2013. På Karolinska universitetssjukhuset var det ett felaktigt handhavande som medförde att anläggningen stod stilla i fem månader. Södersjukhuset AB drabbades av tekniska problem, som gjorde att anläggningen stod stilla årets första månader. För Södertälje sjukhus AB handlade det förmodligen om mätproblem, som gav ett felaktigt resultat för 2012. Ovanstående problem är delvis en följd av att leverantören av flertalet destruktionsanläggningar gjorde konkurs 2012. För TioHundra AB minskade emellertid utsläppen betydligt. Den stora förbrukningen av lustgas 2012 visade sig bero på ett läckage, som TioHundra åtgärdade.

Tabell 8. Utsläpp av lustgas från förlossning och övrig medicinsk användning, kilogram

Förvaltning/bolag	2013	2012	2011
Danderyds sjukhus	3 647	5 054	4 342
Folktandvården Stockholms län AB	369	433	309
Karolinska universitetssjukhuset	4 259	2 773	3 344
S:t Eriks Ögonsjukhus AB	10	11	42
Södersjukhuset	3 077	1 188	1 808
Södertälje sjukhus	272	93	726
TioHundra	4	102	23
Totalt	**11 638**	**9 654**	**10 594**

År 2016 har all landstingsfinansierad verksamhet vidtagit relevanta åtgärder för att minimera utsläppen av övriga klimatpåverkande medicinska gaser. Utsläppen ska ha minskat med 50 procent jämfört med 2011.

Inom vården används anestesigaser, som innehåller de aktiva substanserna sevofluran, isofluran och desfluran och som har hög klimatpåverkan. Utsläppen av isofluran och desfluran ökade 2013 samtidigt som utsläppen

av sevofluran minskade något. Totalt beräknas landstingets klimatpåverkan från anestesigaser ha ökat med 8 procent jämfört med 2012.

Utsläpp av anestesigaser kan minskas med förändrade arbetssätt och ny teknik. Inom landstinget tillämpar flera verksamheter arbetsmetoder för att minska färskgasflödet av anestesigas vid operationer, så att man närmar sig patientens verkliga behov. Detta ger minskade kostnader och lägre utsläpp. Under 2013 slutförde landstinget en utredning av tekniska alternativ för att samla upp använd anestesigas för destruktion eller återvinning. Därefter inleddes praktiska försök med de mest lovande tekniska lösningarna. Sammantaget ger detta bilden av att det finns potential att uppnå stora uppsläppsminskningar vad gäller anestesigaser, antingen med förändrade arbetsmetoder eller med teknik för att samla upp använd anestesigas.

Delmål 5. Öka andelen livsmedel med låg klimatpåverkan

År 2016 har klimatpåverkan från livsmedel i landstingsfinansierad vårdverksamhet minskat med 20 procent jämfört med 2011.

Maten står för cirka 25 procent av Sveriges totala utsläpp av klimatpåverkande gaser. För att minska klimatpåverkan från livsmedel inom vårdverksamheterna gjorde landstinget ett arbete 2012 med att ta fram underlag på hur klimatpåverkan för landstingets livsmedelsinköp för patientmat ser ut (se LS 1208-1053). De sjukhus som deltog var Södersjukhuset, Karolinska universitetssjukhuset (Solna och Huddinge), Danderyds sjukhus, Södertälje sjukhus, Norrtälje sjukhus och S:t Görans sjukhus. Därtill deltog även SLSO.

Landstingets totala klimatpåverkan för inköpta livsmedel för patientmat 2011, från de sju sjukhusen, uppgick till 4 435 ton koldioxidekvivalenter och den genomsnittliga klimatpåverkan per serverad portion för respektive sjukhus låg mellan 2,6 och 3,1 kilogram koldioxidekvivalenter. För SLSO var klimatpåverkan 2011 2 285 ton. Under 2013 genomförde landstinget ett särskilt seminarium om klimatpåverkan från livsmedel och tog fram olika informations- och stödmaterial, för att sprida kunskap om metoder för att gå över till mer klimatsmarta livsmedel. Nästa uppföljning av klimatpåverkan från livsmedel gör landstinget avseende år 2016.

Delmål 6. Regionplanera för lägre klimatpåverkan per invånare

Landstinget ska via den regionala planeringen verka för att mängden CO2-ekvivalenter per länsinvånare och år har minskat till 3,7 ton 2016. Genom energieffektivisering, omställning av energisystemet och planering av trafik, infrastruktur och bebyggelse i ett klimatperspektiv minskar CO2-utsläppen.

Landstinget arbetar på olika sätt för att minska klimatpåverkan i regionen. Bland annat beslutade landstinget 2013 att godkänna ett handlingsprogram för regionala stadskärnor, som kopplar till den regionala utvecklingsplanen för Stockholms län, RUFS 2010[6]. Det innehåller åtgärder för att vidareutveckla en flerkärnig region och ska bland annat bidra till lägre klimatpåverkan. Landstinget medverkade genom projektet Satsa II även till att ta fram en regional cykelstrategi 2013, i samverkan med bland annat Trafikverket och Länsstyrelsen. För att öka matavfallsinsamlingen för biogasproduktion i regionen genomförde landstinget en rad insatser, genom ett handlingsprogram i samverkan med Kommunförbundet Stockholms Län, som avslutades 2013. Landstinget påverkar också genom olika projekt för att öka kunskapen om förtätning och hållbar stadsutveckling. På lång sikt är beslutet om tunnelbaneutbyggnad, enligt 2013 års Stockholmsförhandling, en mycket viktig satsning för att minska utsläppen av växthusgaser. Växthusgasutsläpp per capita i Stockholms län minskar sedan 1990, från 5,8 ton till 4,2 ton 2010[7]. En viktig del av förklaringen är att den mix av bränslen som används, för el- och fjärrvärmeproduktion, nu är mer koldioxidneutral.

I Stockholm är landstinget regional kollektivtrafikmyndighet. Landstinget har ett regionalt trafikförsörjningsprogram, som är ett planeringsdokument och rymmer långsiktiga mål för kollektivtrafiken. Bland annat är restidskvoten en av de faktorer som mäts och följs, kopplat till trafikförsörjningsprogrammets mål om en attraktiv kollektivtrafik. Restidskvoten totalt för hela Stockholms län 2011 var 1,9. Den ska enligt Miljöutmaning 2016 vara lägre 2016. År 2011-2012 var restidskvoten 2,0.[8]

---

[6] Stockholmsregionen är idag starkt enkärnig, men i RUFS 2010 föreslås att nya verksamheter och bostäder koncentreras till åtta, yttre regionala, stadskärnor för att motverka utspridning av verksamheter, som inte är långsiktigt hållbart.
[7] Nästa uppföljning planeras till början av år 2017 med statistik avseende år 2015.
[8] Restidskvot är förhållandet mellan restiden med kollektivtrafik och bilrestiden för en viss resrelation: genomsnittlig restid med SL/genomsnittlig restid med bil. Uppgift 2011-2012 avser båda åren sammanvägt, eftersom urvalet är mycket större 2011 än 2012. Uppgift avseende 2013 kommer juni 2014.

Resurseffektivt

Målområdet resurseffektivt sätter fokus på den viktiga frågan att minska resursanvändningen och att tänka i slutna kretslopp när det gäller varor och tjänster. Avfall kan vara en resurs, som när sjukhusens matavfall blir biogas till kollektivtrafikens bussar. Resurseffektivt i praktiken är benämningen på landstingets avfallsminimeringsplan och den samlande rubriken för arbetet med att reducera avfallsmängder, öka återanvändning och återvinning, samt prioritera användningen av förnybara resurser.

Delmål 7. Använda kretsloppstänkande vid användning av varor och tjänster

Landstingsfinansierad verksamhet ska ställa relevanta och mätbara miljökrav vid alla upphandlingar av varor och tjänster, i såväl centrala som lokala upphandlingar. Kraven i de miljömässigt mest prioriterade upphandlingarna ska följas upp och kontrolleras under avtalets gång.

Landstingsstyrelsens förvaltning gör landstingets centrala upphandlingar och ställer relevanta och mätbara miljökrav i alla upphandlingar. Miljökraven kontrolleras under avtalets gång, drygt 80 procent av avtalen följs upp. Arbetet kring miljökrav styrs av rutiner i förvaltningens miljöledningssystem. Under 2013 pågick ett arbete för att ta fram en guide till miljöanpassad upphandling, som stöd åt landstingets förvaltningar och bolag vid lokala upphandlingar. Där ingår både generella krav per upphandlingsområde och specifika krav per produkttyp. Dessutom finns förslag på hur kraven ska följas upp.

År 2016 ska landstingets nyinköp av några utvalda produktgrupper ha minskat betydligt jämfört med 2011. Under programperioden genomförs projekt inom SLL med syfte att öka återanvändningen av vissa utvalda produkter.

Landstinget arbetar för att minska nyinköp av möbler, IT-utrustning och byggmaterial. Under programperioden genomförs därför projekt med syfte att öka återanvändningen av dessa produkter. Bland annat driver landstingsstyrelsens förvaltning och Karolinska universitetssjukhuset ett projekt med att ta fram och testa en webbaserad annonstjänst för möbler och inredning på sjukhuset. Liknande initiativ finns inom TioHundra och SLSO och ambitionen är att på sikt att erbjuda en landstingsövergripande lösning.

Landstinget arbetar för att vidareutveckla rutinerna för ökad återanvändning av IT-utrustning. I dagsläget återanvänds funktionella IT-

produkter vid utbyte mot nya, bland annat datorer, skrivare och bildskärmar. Av 4 315 enheter som återtogs av leverantör 2013 kunde 2 725 återanvändas (63 %)[9], medan resterande skickades för destruktion och återvinning.

Trafikförvaltningen studerade 2012-2013 möjligheter och utmaningar med ökad återanvändning av byggmaterial. Utredningen visade att en del material redan återanvänds i trafikförvaltningens bygg- och anläggningsprojekt, utan att särskilda krav på återanvändning har ställts. Om ökad återanvändning ska bli aktuellt krävs emellertid någon form av samordningsfunktion i kombination med lagringsytor och ett digitaliserat verktyg för inrapportering av tillgängligt material.

År 2016 ska användningen av utvalda engångsmaterial inom vårdverksamhet ha minskat betydligt i all landstingsfinansierad verksamhet jämfört med 2011. Initialt under programperioden genomförs ett projekt inom SLL för att identifiera dessa engångsmaterial.

Engångs- och förbrukningsmaterial av plast, som tillverkas av fossil olja, står för en stor del av sjukvårdens klimatpåverkan. Inför upphandlingen av papper- och plastvaror 2014 valde därför landstinget att bjuda in företag till en hearing för att diskutera landstingets miljöambitioner. Detta resulterade sedan i att leverantörerna kunde erbjuda sopsäckar av biobaserad polyeten, som har betydligt lägre klimatpåverkan[10]. En mall för så kallad materialrond togs fram 2013, som stöd för verksamheternas arbete med att minska användningen av engångsmaterial. En materialrond genomförs i två steg: först kartläggs de engångsmaterial som skulle kunna användas mindre och därefter formuleras lokala mål och åtgärder. Samtidigt pågår en rad olika lokala initiativ för att effektivisera resursanvändningen i vården. Det handlar till exempel om att införa "just-in-time-förråd" och att minska användningen av britspapper, kontorspapper, köksattiraljer samt instrument av engångskaraktär.

Under perioden 2012–2016 ska landstinget genomföra minst ett projekt inom Grön IT och energianvändningen för IT ska ha minskat med 50 procent till 2016, jämfört med 2010. Mängden avfall och kemikalier ska ha minskat med 20 procent fram till 2016.

En tidigare utredning, som landstinget lät göra, visade på betydande ekonomiska vinster med införande av "grön IT". Intressant teknik finns på

[9] Jämfört med år 2012 då cirka 5 100 av 6 500 enheter (78 %) återanvändes.
[10] Från centralt avtal avropas över fyra miljoner säckar per år, städföretagens behov oräknat.

marknaden, liksom positiva erfarenheter från myndigheter och företag. Samordning kring denna fråga är nyckeln till att kunna realisera de stora vinsterna. Ansvarsfördelningen inom landstinget återstår att lösa innan arbetet kan gå vidare. Icke desto mindre sker olika åtgärder lokalt. Till exempel gjordes hösten 2013 mätningar i datacentret på Karolinska Solna, med syfte att sedan energieffektivisera serverdriften.

Delmål 8. Effektivisera vårdkedjorna – säkrare för patienten och bättre för miljön

Landstingsfinansierad verksamhet ska bedriva resurseffektiv vård som skapar säkerhet för patienterna och minskar miljöbelastningen. Det ska ske bland annat genom att arbeta för att minska antalet vårdrelaterade infektioner i enlighet med den nationella satsningen för ökad patientsäkerhet. Landstinget ska även arbeta förebyggande samt erbjuda patienterna icke farmakologiska behandlingsmetoder där det är tillämpligt.

Arbete med den nationella patientsäkerhetssatsningen avrapporteras årligen till Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Smittskyddsinstitutet och Socialstyrelsen. Socialdepartementet gör sedan tillsammans med SKL en bedömning av i vilken mån respektive landsting klarade kraven, vilket styr den ekonomiska ersättningen. År 2013 uppfyllde landstinget samtliga grundkrav och fem av sex prestationskrav för arbetet med patientsäkerhet. Ett prioriterat område inom patientsäkerhet är att genomföra Stockholms läns landstings Handlingsprogram för att minska vårdrelaterade infektioner i hälso- och sjukvården. Målsättningen är att förekomsten av vårdrelaterade infektioner ska minska till 9,2 procent 2015. En första utvärdering och en revision av handlingsprogrammet genomfördes 2013. Vid den senaste mätningen inom slutenvården blev Stockholms läns resultat 9,1 procent.[11]

Delmål 9. Planera kretsloppsanpassat och resurssnålt vid byggande

Vid nyproduktion av landstingets byggnader ska de ligga 30 procent lägre än Boverkets byggregler avseende energihushållning.[12]

---

[11] Se Årsredovisning 2013 för hälso- och sjukvårdsnämnden.

[12] Energiprestanda är den mängd energi som behöver användas i en byggnad för att uppfylla de behov som är knutna till ett normalt bruk av byggnaden under ett år, för uppvärmning, komfortkyla, tappvarmvatten och fastighetsenergi (källa: Boverket).

Under 2013 implementerade Locum miljöbyggnad klass guld vid samtliga nybyggnationer. Det innebär att Locums krav på energihushållning vid nybyggnation ligger 35 procent under Boverkets byggregler. Trafikförvaltningen utredde sina energimål för nya byggnader och reviderade kraven så att de anpassas efter hur stor luftomsättningen är i byggnaden. Landstingets mål om energihushållning bedöms rimligt för kontorsbyggnader, medan för till exempel verkstäder och tvätthallar, med en högre luftomsättning, så kan trafikförvaltningen inte sätta lika höga energiprestandamål.

Andelen sorterat avfall från landstingets byggentreprenader ska uppgå till minst 90 procent.

Vid landstingets byggentreprenader ska avfallet sorteras, vilket bör ske minst enligt Sveriges Byggindustriers riktlinjer[13]. Den totala mängden avfall från Locums byggentreprenader 2013 var 5 958 ton (2012: 2 987 ton). Andelen sorterat avfall från Locums byggentreprenader 2013 var 83 procent 2013 (2012: 86 %). Trafikförvaltningen har inte någon samlad statistik över byggavfall 2013.

Delmål 10. Minska mängderna avfall och förbättra avfallshanteringen

År 2016 ska materialåtervinningsgraden i landstingsfinansierad verksamhet vara minst 25 procent och matavfall ska samlas in för att möjliggöra biogasproduktion. Under 2012 ska landstinget ta fram en gemensam avfallsminimeringsplan och ett gemensamt redovisningssystem för avfall.

Den totala avfallsmängden från landstingets sjukhusfastigheter var 12 023 ton 2013, jämfört med 12 041 ton 2012. Materialåtervinningsgraden för avfallet ökade något, från 21 till 22 procent 2013[14]. Locum AB införde matavfallinsamling i ytterligare ett par fastigheter 2013. Enligt landstingets avfallstatistik minskade ändå mängden utsorterat matavfall, från 579 till 423 ton, vilket pekar på att matsvinnet på sjukhusen minskar. Landstinget arbetar för att minska mängderna avfall och förbättra avfallshanteringen.

---

[13] Avser riktlinjerna för resurs- och avfallshantering vid byggande och rivning. Tidigare fanns Kretsloppsrådets riktlinjer för byggsektorns avfallshantering, men nu har Sveriges Byggindustrier tagit över riktlinjerna och åtagit sig att säkerställa en kontinuerlig uppdatering.

[14] Materialåtervinningsgraden beräknas som Organiskt- och materialåtervinningsbart avfall totalt dividerat med Avfall totalt. Underlaget för 2013 års beräkning är ej komplett, men de betydande avfallsströmmarna finns med i statistiken. Ett arbete med kvalitetssäkring av data skedde 2013, som fortlöper 2014.

Exempel på insatser 2013 var en insamling av elavfall på Karolinska universitetssjukhuset och ett forskningsprojekt, där landstinget deltog, för att förenkla och förbättra plaståtervinningen i sjukvården.

Tabell 9. Avfall som uppkom i landstingets sjukhusfastigheter 2013			
Organiskt- och materialåtervinningsbart avfall		Avfallsmängd 2013, ton	Andel av Avfall totalt 2013
	Matavfall (utsorterat)	423 ton	4 %
	Förpackningar, returpapper	1 744 ton	15 %
	Metallskrot	143 ton	1 %
	Sekretess	165 ton	1 %
	Elavfall	153 ton	1 %
	Summa	**2 628 ton**	**22 %**
Övrigt avfall			
	Brännbart hushållsavfall	7 585 ton	63 %
	Sekretess (till förbränning)	3 ton	0 %
	Grovavfall	992 ton	8 %
	Vårdens specialavfall	815 ton	7 %
	Summa	**9 395 ton**	**78 %**
	Avfall totalt	**12 023 ton**	**100 %**

Delmål 11. Verka för resurseffektiv och tillgänglig bebyggelsestruktur

Landstinget ska via den regionala planeringen verka för att bebyggelsestrukturen blir mer ytsnål, energieffektiv och bättre anpassad till kollektivtrafiken. 2016 ska andelen bebyggelsetillskott i goda kollektivtrafiklägen ha ökat jämfört med 2010.

I den regionala utvecklingsplanen för Stockholm, RUFS 2010, är inriktningen för bebyggelseutvecklingen att åstadkomma en resurseffektiv bebyggelsestruktur som är tillgänglig med kollektivtrafik. För att nå detta bör bebyggelsen i första hand tillkomma i områden med hög tillgänglighet, det vill säga i de regionala stadskärnorna samt regional stadsbygd med utvecklingspotential. En tidigare uppföljning som landstinget gjorde visade att 79 procent av befolkningstillskottet 2005-2011 (totalt 201 528 personer) skedde i områden med hög tillgänglighet. Den senaste uppföljningen visade att under 2012 ökade befolkningen i Stockholms län med 35 533 och andelen av tillskottet som skedde i områden med hög tillgänglighet var då 78 procent.

Hälsofrämjande miljöarbete

I målområdet hälsofrämjande miljöarbete lyfts kopplingen mellan ett framgångsrikt miljöarbete och en förbättrad hälsa för länets invånare fram. Delmålet att minska miljö- och hälsorisker med kemiska produkter och varor är landstingets kemikaliestrategi för programperioden.

Delmål 12. Minska miljö- och hälsorisker med kemiska produkter och varor

År 2016 ska alla kemikalier och kemiska produkter som är avvecklingsämnen enligt landstingets utfasningslista vara borta från all landstingsfinansierad verksamhet. Totalt ska mängden utfasningsämnen ha minskat med 80 procent jämfört med 2006.

Landstingets kemikaliestrategiarbete fortlöpte 2013. Bland annat utbildades personal om kemikaliehantering och riskbedömning. Inom vård- och laboratorieverksamheterna används fortfarande tolv olika kemiska ämnen, som är avvecklingsämnen enligt landstingets utfasningslista och som ska vara borta senast 2016[15]. Användningen av kemikalier, som är utfasningsämnen enligt landstingets utfasningslista, var 2013 cirka 219 kilogram – vilket kan jämföras med 208 kilogram 2012 och 461 kilogram för basåret[16]. Det innebär att användningen har minskat med 52 procent sedan basåret. Förutom vård- och laboratorieverksamheterna ska även trafikförvaltningen och Locum AB arbeta för att minska användningen av utfasningsämnen, i produkter hos drift- och underhållsleverantörer. Trafikförvaltningen och Locum har uppgifter om vilka kemikalier som entreprenörerna använder i sina produkter men saknar däremot data om använda mängder.

År 2016 ska all landstingsfinansierad verksamhet varken köpa in eller upphandla varor som innehåller avvecklingsämnen enligt landstingets utfasningslista.

I samtliga centrala upphandlingar 2013 ställdes kemikaliekrav enligt landstingets utfasningslista (LS 1107-1016), där det var relevant. Sammanlagt var det 28 stycken upphandlingar (se tabell 10). Det betyder

---

[15] Stockholms läns landstings utfasningslista för miljö- och hälsofarliga kemikalier (LS 1107-1016) anger vilka kemikalier som landstinget ska avveckla (så kallade avvecklingsämnen) eller minska användningen av (minskningsämnen). Utfasningsämnen är samlingsbegreppet för avvecklings- och minskningsämnen.

[16] Använda mängder är exklusive formaldehyd och andra ämnen som används för forskning, medicinskt bruk, eller av andra skäl är undantagna enligt utfasningslistan.

att det nu finns uppemot 50 upphandlingar med kemikaliekrav enligt utfasningslistan för Miljöutmaning 2016, det vill säga från 2012 och 2013 tillsammans.

Tabell 10. Upphandlingar 2013 med kemikaliekrav enligt landstingets utfasningslista			
Almanackor	EKG-artiklar	Injektions- och infusionsartiklar	Rotavirusvaccin
Arbetsanpassade glasögon	Enterala nutritionspumpar med tillbehör	Inramning av konst	Step A test
Arbetsklädet för ambulans-personal	Informationssystem för framtida prehospital plattform IT i Stockholms läns landsting	Konjugerat pneumokock-vaccin	Suturer och staplings-produkter
Blodprovtagningsprodukter	Förbruknings-material till avancerad energiutrustning för laparoskopi	Koronar Angio och PCI-produkter	Sårbehandling med undertryck
Bråckpluggar och nät	Gånghjälpmedel och cyklar	Laboratorie- och provtagnings-artiklar	Urologi och Endoskopi
Disk- och spoldesinfektorer	Hedersbelönings-gåvor pärlcollier	Papper och plast	Vacciner 2014
Dryckesautomater	Hygienhjälpmedel	Perifer Angio och neuroradiologi-produkter	Vagnar och sulkys
Avser de upphandlingar för vilka miljökravsbilagor utformades under 2013, med kemikaliekrav enligt landstingets utfasningslista.			

År 2016 ska endast material och produkter, som uppfyller Byggvarubedömningens kriterier för rekommenderat eller accepterat material, användas vid landstingets ny- eller ombyggnad.

Locum ställer krav enligt kriterierna för Byggvarubedömningen, BvB, vid samtliga upphandlingar som innefattar val av produkter för drift, förvaltning och byggprojekt. Andel material och produkter som uppfyllde dessa kriterier, för rekommenderat eller accepterat material, var 92 procent 2013 (2012: 89 %). Trafikförvaltningen ställer krav på fastighetsprojekt att använda BvB för att bedöma byggmaterial vid ny- och ombyggnationer. Andel rekommenderade eller accepterade material enligt BvB i trafikförvaltningens pågående projekt 2013 var cirka 76 procent (2012: 76 %). Produkter som är "ej bedömda" enligt BvB ingår inte i beräkningarna.

Delmål 13. Minska miljörisker med läkemedel

Landstinget ska verka för att utsläppen från produktion av läkemedel minskar. Under programperioden ska miljökrav ställas och landstingets uppförandekod tillämpas vid upphandling av läkemedel.

Landstinget gör årligen centrala upphandlingar av läkemedel till de egna vårdverksamheterna. För att minska miljörisker med utsläpp av läkemedelssubstanser vid tillverkning ställer landstinget då miljökrav i enlighet med Miljöstyrningsrådets kriterier för läkemedel samt landstingets uppförandekod, med sociala krav för leverantörer[17].

År 2016 ska halterna i miljön av de mest miljöbelastande läkemedelssubstanserna vara lägre än 2012.[18]

Sedan 2005 mäter landstinget årligen läkemedelssubstanser i utgående vatten från avloppsreningsverken i Bromma, Käppala och Henriksdal. Av dessa följer landstinget särskilt ett trettiotal av de mest miljöbelastande substanserna, som landstinget arbetar med att minska utsläppen av. I och med Miljöutmaning 2016 uppdaterades listan över miljöbelastande substanser. Resultaten från höstens provtagningar analyserades i början av 2014, men det krävs flera års mätningar för att kunna utläsa en trend, jämfört med basårsvärdena från 2012. I december 2013 gjordes även läkemedelsprovtagningar i fisk och provresultaten analyseras 2014.

I september 2013 beslutade landstingsfullmäktige om en miljöstrategi för vatten (LS 1203-0461) och sedan gjordes ett arbete med att ta fram målområden och indikatorer för att följa upp strategin. Syftet är att bidra till att långsiktigt säkra en god vattenkvalitet i regionen. Att förmedla kunskapen om hur landstinget arbetar för att minska utsläppen av läkemedel och andra kemikalier ingår som en del av strategin.

Under programperioden ska landstinget arbeta för en säkrare och mer kostnadseffektiv läkemedelshantering som bidrar till ökad säkerhet för patienter och personal samt minskar mängden läkemedelsavfall.

Landstinget har en övergripande handlingsplan för att minska miljöpåverkan från läkemedel. Handlingsplanen uppdaterades och följdes

---

[17] Läs mer om landstingets uppförandekod (LS 1303-0353) på sida 24.

[18] För uppföljning av miljöprogrammet används 2012 som basår och inte 2011 (som anges i LS 1010-0851) eftersom landstingets lista över miljöbelastande läkemedelssubstanser uppdaterades 2012 och att landstinget från 2012 använder ett annat analyslaboratorium.

upp 2013[19]. Uppföljningen visade bland annat att alla berörda hade mål 2013 om att minska användningen av de miljöprioriterade läkemedelsubstanser som är relevanta för dem, utom ett sjukhus, som dock tog fram lokala mål för 2014[20]. Alla hade en övergripande vägledning för läkemedelshantering i verksamheten. Överlag följs kostnader för läkemedelsinköp upp på klinik- eller enhetsnivå, vilket däremot inte görs i samma utsträckning vad gäller läkemedelskassation. Samtliga uppger att de har metoder för beställning och lagerhållning, som minskar läkemedelskassationen, även om det bedöms finnas potential att utveckla arbetet.

År 2016 ska antalet uthämtade antibiotikarecept i Stockholms läns landsting inte överstiga 250 per 1 000 invånare och år. Detta överensstämmer med Stramas och regeringens mål för en rationell antibiotikaanvändning.

Antalet utskrivna antibiotikarecept minskade kraftigt i Stockholms län från 410 år 2012 till 368 recept per 1 000 invånare 2013. I riket som helhet skrevs 343 antibiotikarecept ut per 1 000 invånare år 2013, jämfört med det nationella målet som är 250 recept per 1 000 invånare.

Delmål 14. Minska utsläpp av luftföroreningar och buller

År 2016 ska utsläppen av partiklar och andra luftföroreningar till miljön från Stockholms kollektivtrafik ha minskat med 10 procent jämfört med år 2011. Landstingets aktiva arbete med att minska bullerpåverkan ska fortsätta och utvecklas[21].

Utsläppen från kollektivtrafiken av partiklar och kväveoxid minskade 2013. Detta skedde samtidigt som persontransportarbetet i kollektivtrafiken ökade. Förklaringen till de minskade utsläppen är att dieseldrivna bussar med äldre motortyper (Euro klass II och III) ersätts av bussar med högre miljöklass (Euro klass V). Med hänsyn till det ökade persontransportarbetet var utsläppen av partiklar och kväveoxider 17 respektive 19 procent lägre än år 2011, vilket innebar att landstinget år 2013 överträffade målet.

---

[19] De som ingick i uppföljningen av handlingsplanen 2013 var Ambulanssjukvården i Storstockholm AB, Danderyds sjukhus, Folktandvården, Karolinska universitetssjukhuset, SLSO, Södersjukhuset, Södertälje sjukhus och TioHundra.
[20] Miljöprioriterade läkemedelsubstanser enligt Stockholms läns landstings lista över miljöbelastande läkemedelssubstanser (LS 1206-0936).
[21] Målet om minskad bullerpåverkan ingår i landstingets miljöstrategi för vatten (se sida 19), tillsammans med arbetet för att minska miljörisker med läkemedel (s 19) samt landstingets kemikaliestrategi (s 17).

Tabell 11. Kollektivtrafikens utsläpp av partiklar och kväveoxider, ton			
	2013	2012	2011
Utsläpp av partiklar, ton	17	19	20
Utsläpp av kväveoxider, ton	1 261	1 530	1 517
Personkilometer, pkm	1 946 016 586	1 930 711 717	1 897 098 476
Omfattar busstrafik, kollektivtrafik till sjöss samt färdtjänst. Uppgifter om utsläpp från färdtjänstverksamheten omfattar dock endast taxitrafiken. Personkilometer, pkm, är ett mått på persontransportarbetet i kollektivtrafiken.			

Landstinget bedriver ett aktivt och systematiskt arbete med att minska bullerpåverkan. Trafikförvaltningen genomför olika bullerdämpande åtgärder, till exempel att införa spårnära bullerskyddsskärmar och att testa hjuldämpare. Trafikförvaltningen ställer krav kring buller vid upphandling och sedan juni 2013 deltar trafikförvaltningen i ett stort EU-projekt om buller från spårtrafik, som kallas Quiet Track.

Delmål 15. Öka mängden ekologiska livsmedel

År 2016 är 30 procent av livsmedlen som serveras i all landstingsfinansierad verksamhet baserade på ekologiskt framställda produkter. Valfrihet och kvalitet inom mat och kost för patienter och personal ska säkerställas.

Andelen ekologiska livsmedel inom landstinget ökade till 29 procent (se tabell 12). Preliminära resultat från en nationell jämförelse mellan landsting och regioner visar att Stockholm därmed är bland de 6-8 landsting (av 21) med högst andel ekologiska livsmedel 2013[22].

Tabell 12. Ekologiska livsmedel inom landstinget			
	2013	2012	2011
Andel ekologiska livmedel, procent	29	25	25
Andel ekologiska livsmedel är beräknat utifrån inköpskostnader. För TioHundra ingår livsmedel till verksamheter i kommunal regi, eftersom dessa kostnader inte gick att särskilja och det konstateras även brister i andra underlag. Med hänsyn till dessa osäkerheter bedöms ändå resultatet *inte* vara för högt räknat. Kostnader för kaffe och te ingår endast när både kaffe och te ingår i redovisning från förvaltningen/bolaget.			

En stor del av patientkosten är till de vårdverksamheter som SLSO driver. SLSO har i huvudsak fyra leverantörer, varav en är kostenheten Rosenlund

[22] Jämförelsen ingår i arbetet med den rapport som presenterar miljönyckeltal för landsting och regioner. Rapporten tas fram årligen av Landstingens miljöchefer (LMC) och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och publiceras i höst.

– som även levererar till Södersjukhuset. I övrigt har landstinget en centralt upphandlad leverantör som levererar färdiga patientmåltider och annan patientkost. TioHundra har tre egna produktionskök, som också tillhandahåller patientkost för den kommunala delen av bolagets verksamhet. Även kaffe, te och frukt till personalen ingår i det livsmedel som redovisas i tabell 12 ovan, som tillsammans omfattar livsmedel för uppskattningsvis omkring 130 miljoner kronor.

Delmål 16. Verka för en god livsmiljö

Landstinget ska via den regionala planeringen verka för att år 2016 har andelen av befolkningen med god tillgång till tätortsnära natur och grönområden med god kvalité ökat jämfört med 2010[23]. Landstinget ska ha en folkhälsopolicy med syfte att arbeta för en mer hälsofrämjande hälso- och sjukvård samt samverka kring hälsa med andra aktörer i länet.

I Stockholms län är det nära mellan stad och natur. De så kallade gröna kilarna ligger på 3-5 mils avstånd från regioncentrum. Här finns möjlighet till friluftsliv och rekreation. Kilarna är också viktiga för den biologiska mångfalden och har stora kulturhistoriska värden. Regionens gröna kilar är resultatet av stora sammanhållna markägor och långsiktig regional och kommunal planering. Vid en uppföljning 2010 var det 23 procent av länets befolkning som bodde inom ett avstånd på 500 meter, och 48 procent på 1 000 meter, från en så kallad grön kil. År 2005 var andelen 23 respektive 49 procent. Nästa uppföljning är planerad till 2015 och målet är att andelen då är högre än 2010.

Landstingets folkhälsoarbete bedrivs enligt en särskild handlingsplan[24]. Genomförandet av prioriterade insatser enligt handlingsplanen fortsatte under året. Huvudstrategierna i handlingsplanen är att arbeta för en mer hälsofrämjande hälso- och sjukvård, att samverka kring hälsa med andra aktörer i Stockholms län och att arbeta med kommunikation för att sprida kunskap till såväl personalgrupper som befolkning. En lägesuppföljning av pågående arbete utifrån handlingsplanen är påbörjad.

---

[23] Målet följs upp inom ramen för miljökonsekvensbeskrivningen av RUF S 2010. Räknas som tillgång till grön kil inom 500 och 1 000 meter.

[24] En handlingsplan för folkhälsa beslutades av landstingsfullmäktige 2011 (LS 1109-1185) och gäller 2012-2014. Den utgår från landstingets folkhälsopolicy (LS 0403-0592).

Organisation och styrning

För att nå miljöprogrammets mål behöver förvaltningar och bolag ha en ändamålsenlig organisation och styrning av miljöarbetet. Därför innehåller miljöprogrammet krav på hur förvaltningar och bolag ska arbeta med organisation och planering, upphandling, kommunikation och uppföljning. Till viss del är det grundläggande krav, som gällde under förra miljöprogrammet och till viss del nya krav som ska uppfyllas senast 2016.

Förvaltningar och bolag använder miljöprogrammets krav på organisation och styrning som utgångspunkt för hur de utformar rutiner och andra dokument i miljöledningssystemen och intentionen är att detta i huvudsak genomförs och kontrolleras inom ramen för miljöledningsarbetet. Avgörande är därför att landstingets förvaltningar och bolag är miljöcertifierade. År 2013 redovisade landstingets samtliga förvaltningar och bolag att de hade miljöledningssystem enligt ISO 14001.

Organisation och planering

Under 2013 påbörjade administrativa verksamheter inom landstinget ett utvecklingsarbete för att införa ett gemensamt och samordnat miljöledningssystem. Det omfattar landstingsstyrelsens förvaltning, AB SLL Internfinans, Kulturförvaltningen, Patientnämndens förvaltning och Stockholm Care AB.

Danderyds sjukhus och Södersjukhuset förstärkte miljöorganisationen med ny miljöcontroller på en tjänst som är delad mellan sjukhusen med 50 procent vardera.

Kompetens

Kompetensutveckling sker bland annat genom miljöutbildningar, som genomförs regelbundet för såväl landstingets anställda som privata entreprenörer. Bland de lärarledda utbildningarna, som arrangeras centralt, finns både grundläggande-, fortsättnings-, samt ämnes och yrkesspecifika miljöutbildningar. En annan del av kompetensutvecklingen är miljöfrukostar och seminarier, som anpassas utifrån miljöprogrammets målområden. År 2013 handlade de bland annat om miljöbilar, miljö- och hälsofarliga kemikalier, läkemedels miljöpåverkan samt resurseffektivt landsting. Sammanlagt deltog cirka 1 200 vid dessa centralt anordnade aktiviteter 2013. Förvaltningar och bolag anordnar även lokalt anpassade utbildningar och seminarier, i egen regi.

Som komplement till de lärarledda utbildningarna har landstinget en allmän webbaserad miljöutbildning och en särskild webbutbildning om läkemedel och miljö, riktad mot förskrivare. Det finns även flera landstingsövergripande nätverk där anställda från olika verksamheter och med skilda kompetenser kan utbyta kunskap och erfarenheter kring angelägana miljöfrågor.

Upphandling

Under hösten och vintern 2013-2014 togs ett nytt reviderat miljömärkningssystem fram i syfte att underlätta för beställare att göra ett bra miljöval, vid beställning av varor från MediCarrier AB[25].

Ett samarbete påbörjades 2013, mellan hälso- och sjukvårdsförvaltningen, landstingsstyrelsens förvaltning och akutsjukhusen, för att ta fram nya miljöindikatorer för kommande sjukhusavtal. Syftet är att öka sjukhusens delaktighet i avtalsprocessen, för att förbättra förankringen av kraven i verksamheterna.

Uppförandekod för leverantörer

Landstinget tillämpar sedan 2008 en uppförandekod för socialt ansvarstagande vid centrala upphandlingar. Sedan 2013 pågår ett utvecklingsarbete, för att implementera uppförandekoden så att den även gäller Folktandvården, trafikförvaltningen och Locum. En sammanställning visar att uppförandekoden finns med i 23 av de 24 avtal som uppförandekoden ska tillämpas inom. Det innebär att 128 av de 145 leverantörer som berörs nu har undertecknat koden. Av dessa leverantörer granskades 1 företag 2013.

Uppförandekoden togs fram i samarbete mellan Stockholms läns landsting, Region Skåne och Västragötalandsregionen och sedan 2010 tillämpas den av alla landsting i Sverige. Ett nationellt samarbete kring uppförandekoden samordnas av Stockholms läns landsting, där ett viktigt syfte är att tillsammans kunna göra en mer effektiv uppföljning av de krav som uppförandekoden ställer på leverantörerna. Uppförandekoden utgår från FN:s definition av mänskliga rättigheter samt barnkonventionen, ILO samt egen lagstiftning i tillverkningsländernas om bland annat arbetsskydd och minimilön.

---

[25] Se landstingets publikation Information om Stockholms läns landstings miljömärkningssystem, som finns att hämta på www.tmr.sll.se/Publikationer.

Kommunikation

Landstingets miljöarbete kommuniceras och uppmärksammas externt i olika sammanhang. I början av 2013 utnämndes Stockholms läns landsting till Sveriges miljöbästa landsting och fick även nomineringar som årets "kretsloppsavgiftare" samt årets eldsjäl för kompetensutvecklingen inom miljöområdet.

Nätverk och miljöforskning

Landstinget deltar i olika nätverk och samarbeten, som ska bidra till att målen i miljöprogrammet nås. Det är till exempel det nationella lustgaskonsortiet, som verkar för minskade utsläpp av lustgas från vården och där alla landsting och regioner i Sverige är med. Det finns även ett motsvarande nätverk av landsting, om läkemedel och miljö. Landstinget deltar även i de nätverk som ingår under landstingens miljöchefer, LMC, till exempel det nationella avfallsråd som bildades 2013. Andra nätverk där landstinget deltar är till exempel Näringslivets Miljöchefer, Health Care Without Harm, Swedish Standards Institute och Miljörevisorer i Sverige.

Landstingets banbrytande visioner för miljöarbetet kräver samverkan med forskning. Landstinget deltog därför i olika forskningsprojekt 2013, till exempel ett som finansierades av Energimyndigheten för att genomföra en innovationsupphandling av biobaserade skyddsförkläden i sjukvården. Under 2013 inledde landstinget ett samarbete med forskningscentret Swedish Toxicology Sciences Research Center, Swetox. Swetox är ett samarbete mellan de tio största universiteten i Sverige och ska arbeta för ett kemikaliesäkert samhälle, förbättrad hälsa och en hållbar miljö. Landstingets centrala miljöavdelning är också involverad i det fortsatta arbetet med landstingets forsknings- och utvecklingsstrategi.

Miljöarbete med guldkant

Våren 2013 instiftade landstinget ett miljöpris som ska uppmärksamma goda exempel och stimulera landstingets miljöarbete. Priset ges för bästa innovation, teknikutveckling eller nytänkande. Vinnande bidrag ska kunna appliceras på flera verksamheter. Våren 2014 delas landstingets miljöpris ut för första gången.

Uppföljning

Samtliga förvaltningar och bolag redovisar årligen miljöarbetet i samband med årsbokslut, i respektive förvaltningsberättelse, samt genom kompletteringar av olika uppgifter som krävs för att sammanställa landstingets miljöredovisning.

Landstingsstyrelsen
Tillväxt- och regionplaneringsutskottet

PROTOKOLLSUTDRAG
2014-06-17

Ankom
Stockholms läns landsting
2014 -06- 24
Dnr LS 1311-1402

Justerat den 2014-06-19
Charlotte Broberg
Nanna Wikholm

Rotel VII

§ 26
Miljöredovisning 2013 för Stockholms läns landsting
LS 1311-1402

Beslutsunderlag:
Förvaltningens tjänsteutlåtande den 21 maj 2014
Miljöredovisning 2013 den 9 maj 2014

Ärendet behandlades i Miljö- och skärgårdsberedningen 2014-06-03

Tillväxt- och regionplaneringsutskottet beslutade i enlighet med förvaltningens förslag

att föreslå landstingsstyrelsen föreslå landstingsfullmäktige besluta att godkänna miljöredovisning 2013 för Stockholms läns landsting.

S-ledamöterna anmälde *särskilt uttalande, bilaga 1.*
Tjänstgörande V-ersättaren anmälde *särskilt uttalande, bilaga 2.*

Vid protokollet

Börje Wredén

Exp
LS
Akten

Stockholms läns landsting
SOCIALDEMOKRATERNA

SÄRSKILT UTTALANDE

Bilaga 1 1 (1)

2014-06-17 LS 1311-1402

Tillväxt- och regionsplaneringsutskottet
Ärende 5

Miljöredovisning 2013 för Stockholms läns landsting

Stockholms läns landsting har varit framåtsyftande och i flera fall banbrytande i klimat- och miljöarbete. Inom flera områden visar miljöredovisningen att det sker en positiv utveckling. Det är glädjande och visar på att ett målmedvetet och konsekvent arbete betalar sig.

Tyvärr finns det även områden där utvecklingen stannat av och inom vissa områden ger inte redovisningen tydliga besked om vi når målen eller inte. Vi skulle även vilja se en analys av vad orsaken var i de fall trenden går åt fel håll. Inför miljöredovisningen för 2014 ser vi behov av att underlaget kompletteras med en analys av orsaker till uppnått resultat per målområde, och behov av ytterligare åtgärder vid prognos om bristande måluppfyllelse. Det skulle ge ett tydligare underlag för vidare beslut.

Mest bekymmersamt är dock att kollektivtrafikandelen av de motoriserade resorna inte ökar. Antalet som reser kollektivt ökar men det gör även de som tar bilen. SL vinner inte några nämnvärda andelar från bilismen. Att få fler att åka kollektivt istället för bil är den viktigaste miljöuppgiften för landstinget. Arbetet med förnyelsebara drivmedel har varit framgångrikt men det får inte leda till att vi glömmer att huvudfokus är, och ska vara, att fler ska åka kollektivt. Här har den styrande alliansmajoriteten fel fokus och brist på idéer. Med krångliga biljettsystem och zoner skapas nya trösklar in i kollektivtrafiken. Det är fel väg att gå. Socialdemokraterna förordar istället slopade zoner för en enhetlig taxa och större fokus på kollektivtrafikutbyggnader med hög samhällsnytta.

Miljöredovisning 2013 för Stockholms läns landsting

Det är mycket positivt att Stockholms läns landsting är fortsatt framgångsrikt inom miljöområdet. Det finns dock ett antal områden där utvecklingen står stilla jämfört med 2012 och där ambitionerna måste höjas för att nå upp till målsättningarna i Miljöutmaning 2016.

Flera av målen i Miljöutmaning 2016 är dessutom alltför lågt satta och behöver omformuleras och skärpas. Särskilt gäller detta delmålet *Energieffektiva transporter*, där ambitiösa mål saknas när det gäller utvecklingen av kollektivtrafiken i länet. Att sträva efter minst bibehållen andel kollektivtrafikresor är en alltför låg ambition. Målet måste istället vara att kollektivtrafiken ska vinna marknadsandelar från bilen och därmed bidra till att uppnå fördubblingsmålet, vilket landstinget ställt sig bakom.

För 2014 saknas ännu uppgift om kollektivtrafikens marknadsandel. Mellan 2011 och 2012 minskade dock marknadsandelen från 37 till 36 procent, vilket är en oroväckande tendens som måste brytas. För att istället kunna öka andelen kollektivtrafikresor måste vissa av de väginvesteringar som anges i den regionala utvecklingsplanen, främst Förbifart Stockholm, utgå ur planeringen till förmån för en tidigareläggning av viktiga kollektivtrafiksatsningar. Tvärförbindelser och ytterligare utbyggnader av tunnelbanan är exempel på sådana satsningar.

Det är positivt att andelen förnybara drivmedel fortsätter att öka inom kollektivtrafiken. Vänsterpartiet anser att Trafikförvaltningen, som ett nästa steg, bör uppdras att studera hur elektriska fordon i form av trådbussar kan introduceras på lämpliga linjer.

Ett av målen är att minska klimatpåverkan från livsmedel. Detta gäller särskilt animaliska livsmedel. Av denna anledning, samt av hälsoskäl, bör andelen vegetariska livsmedel som serveras i landstingets verksamheter öka. Vidare ser vi positivt på att andelen ekologiska livsmedel ökar, men Vänsterpartiet anser att ett mål på 50 procent ekologiska livsmedel skulle vara fullt genomförbart.